

Vierailu

Hattulan Pyhän Ristin Kirkkoon

Vanhankirkontie 41, Hattula (La 22.5.2021)

Harmittavasti koronarajoitusten takia seurakunta rajasi ryhmän koon kovin pieneksi: osallistujalista täyttyi nopeasti. Oli hienoa pitkästä aikaa tavata *Hämeenlinnan Seudun Kalevalaiset Naiset* yhdistyksen 8:aa ystävää. Aamupäivä oli aurinkoinen mutta kylmä. Koronamaskit hieman häihtivät tunteiden ilmaisussa. Soitinrakentaja, kirkko-opas *Vilppu Vuoren* opastuksella pääsimme aikamatkalle kirkon historiaan kuvatarinoiden ja musiikin kera. Oppaamme oli pukeutunut tarkistettuun Etelä-Savon kansallispukuun. Hänen muistinsa kirkon maalauksista ja historiasta oli ehtymätön aarreaitta. Saimme kuulla mielenkiintoisia kuvauksia esineistä ja etenkin kalkkimaalauksista, joita kirkossa on yksittäisinä kuvina 193 kpl. Keskustelu oli vilkasta. Lopuksi Vilppu Vuori esitteli meille jouhikkosoittimen ja soitti sillä. Miten upeasti sävelet valtasivat ja täyttivät kirkon upean tilan! Olimme aidosti kauniiden sointujen lumoissa. Vilppu on itse rakentanut sekä jouhikon että koivusta valmistetun puusarven.

Hattulan Pyhän Ristin kirkko on Hämeen vanhin kirkko, ensimmäinen maininta asiakirjoista löytyy vuodelta 1324. Kirkko on ollut suosittu pyhiinvaelluskohde jo keskiajalla. Pyhän Ristin kirkko on kuuluisa keskiajan lopulla tehdyistä kalkki-maalauksistaan, joita on kirkkosalin kaikilla mahdollisilla seinäpinnoilla sekä pilareissa ja holveissa. Kalkkimaalaukset on tehty kuivalle laastipohjalle kalkkiveteen sekoitetuilla väreillä. Ristiholvin ruoteissa on käytetty valkoista, mustaa, harmaata, vihreää ja punaista väriä. Suurin osa koristekuvioista on tehty ruskeanpunaisella värillä. Henkilökohtaisissa kuvissa on käytetty sinivihreän eri vivahteita, myös keltaista ja punaokraa eri sävyissä. Alkuperäinen keltaokra on tosin muuttunut vuosiansaatossa mustaksi. (Knapas 1997, 40)

Tässä tarinassa esittelen muutaman kuvatarinan. Kuvaaminen oli hankalaa, sillä valoa oli liikaa - aurinko häikäisi - tai liian vähän. Värikuvien rinnalla käytän *Hattulan ja Tyrvännön kirkot* -teoksen sivuilta kuvaamiani mustavalkokuvia.

Soitinrakentaja Vilppu Vuori yllään tarkistettu Etelä-Savon kansallispuku.

Eevan luominen

Maalaus täyttää koko seinä ja holvin itävaipan.

Yläosassa on Isä Jumala taivaassa kahden enkelin välissä, alaosassa Eeva nousee Aatamin kyljestä. Hänen mukanaan synti tulee maailmaan. Hanhen vievä kettu, lehmää raateleva karhu ja hiuksiaan kampaava vedenneito symboloivat ahneuden, vihan ja ylpeyden kuolemansyntejä.

(Knapas 1997, 53)

Paratiisista karkoittaminen

Enkeli karkottaa leimuavaa miekkaa heiluttaen Aatamin ja Eevan paratiisista. (Knapas. 1997 53)
Karkottamisen jälkeen on tehtävä työtä – käännettävä peltoa...

Köydenveto eli Tulikoe

Mahdollisesti hyvän ja pahan taistelua symbolisoiva kansanomainen leikki (Knapas. 1997, 95)

Hevoskauppa

Myöhemmin rakennetun länsiseinän alle jääneistä maalauksesta näkyy ainoastaan hevosen hampaita tarkastava mies ja toisen miehen katkelma. Ihmisiä varoitetaan synnillisestä toiminnasta kuten petkuttamisesta. (Knapas. 1997, 95)

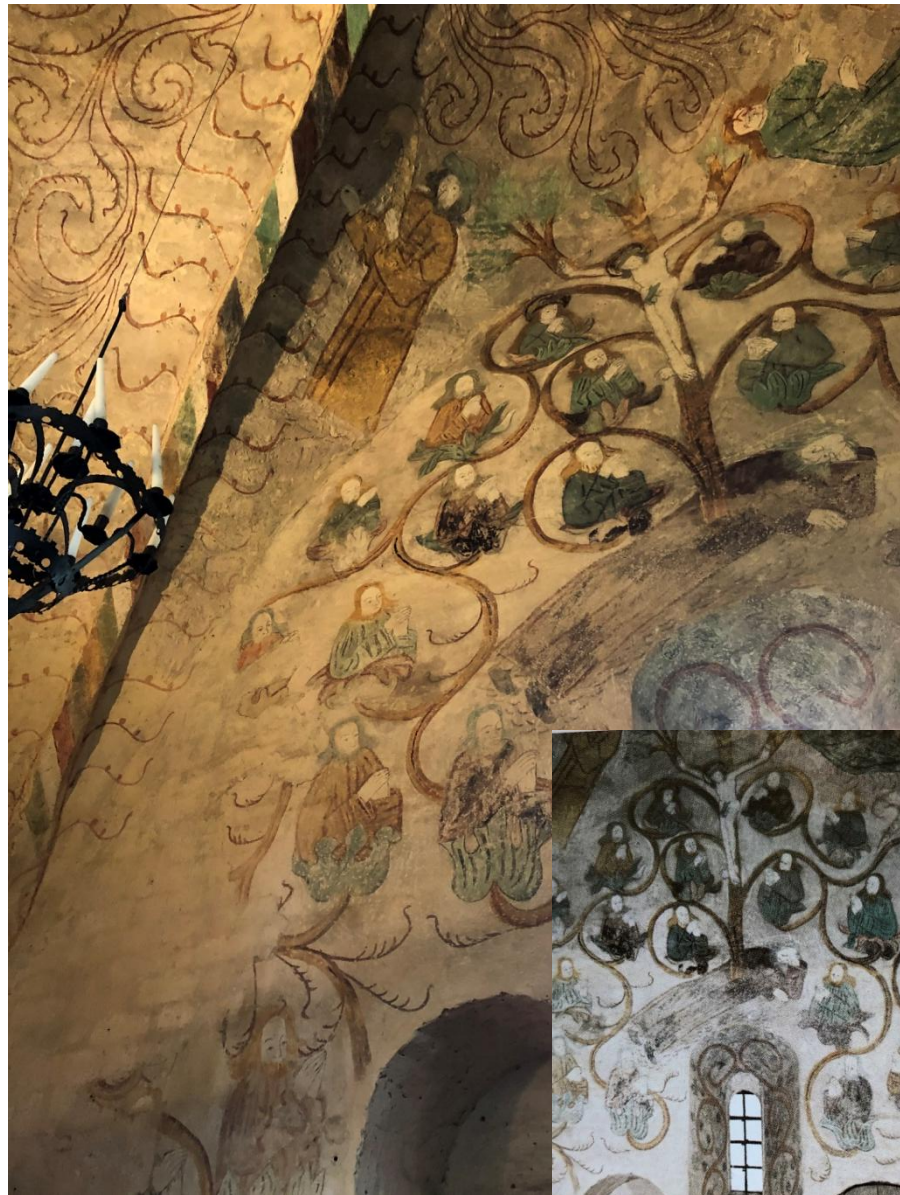

Pelikaani ruokkii poikastaan

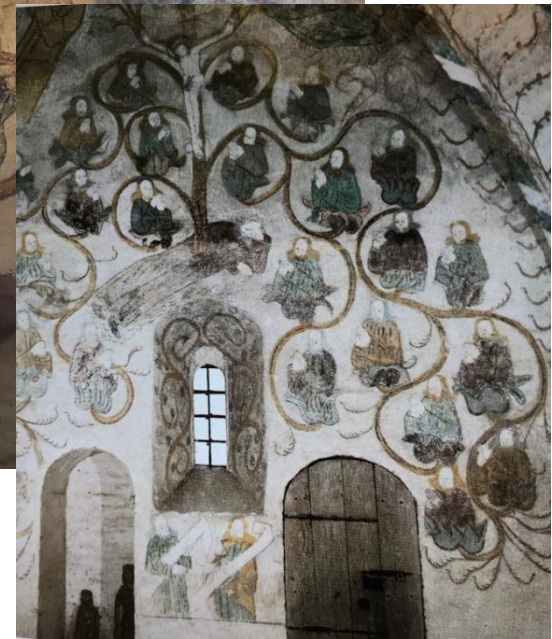
Jo n. vuonna 200 kirjoitetussa kreikankielisessä teoksessa ”Pysilogos”, josta tuli suosittu eläinkirja, kerrotaan pelikaanien ruokkineen poikasiaan nokkimalla verta omasta rinnastaan. Lintua käytettiin tästä syystä Kristuksen vertauskuvana. (Knapas 1997, 89)

Jeesuksen sukupuu

Jesajan kirjan mukaan: ”Mutta Iisain kannosta puhkeaa virpi ja vesa versoo hänen juuristaasa”. Nukkuvan Iisain kyljestä kasvaa puunrunko, josta lähtee kasvamaan köynnösomaisia, suuriin kukkiin päättyviä oksia. Kukkiin on kuvattu Jeesuksen esi-isät,

ylös vasemmalle Neitsyt Maria. Sukupuu on tulkittavissa myös elämänpuuksi ja ristinpuuksi, johon Kristus naulattiin... (Knapas 1997. s. 92.)

Pyhän ristin legenda

Rooman keisarin Konstantinuksen äiti Helena löytää Jeesuksen ristin.

Yläkuvassa ollaan ristiä etsimässä. Löytyi kolme ristiä.

Alakuvassa oikea risti osoittaa voimansa herättämällä kuolleen.

(Knapas 1997, 47)

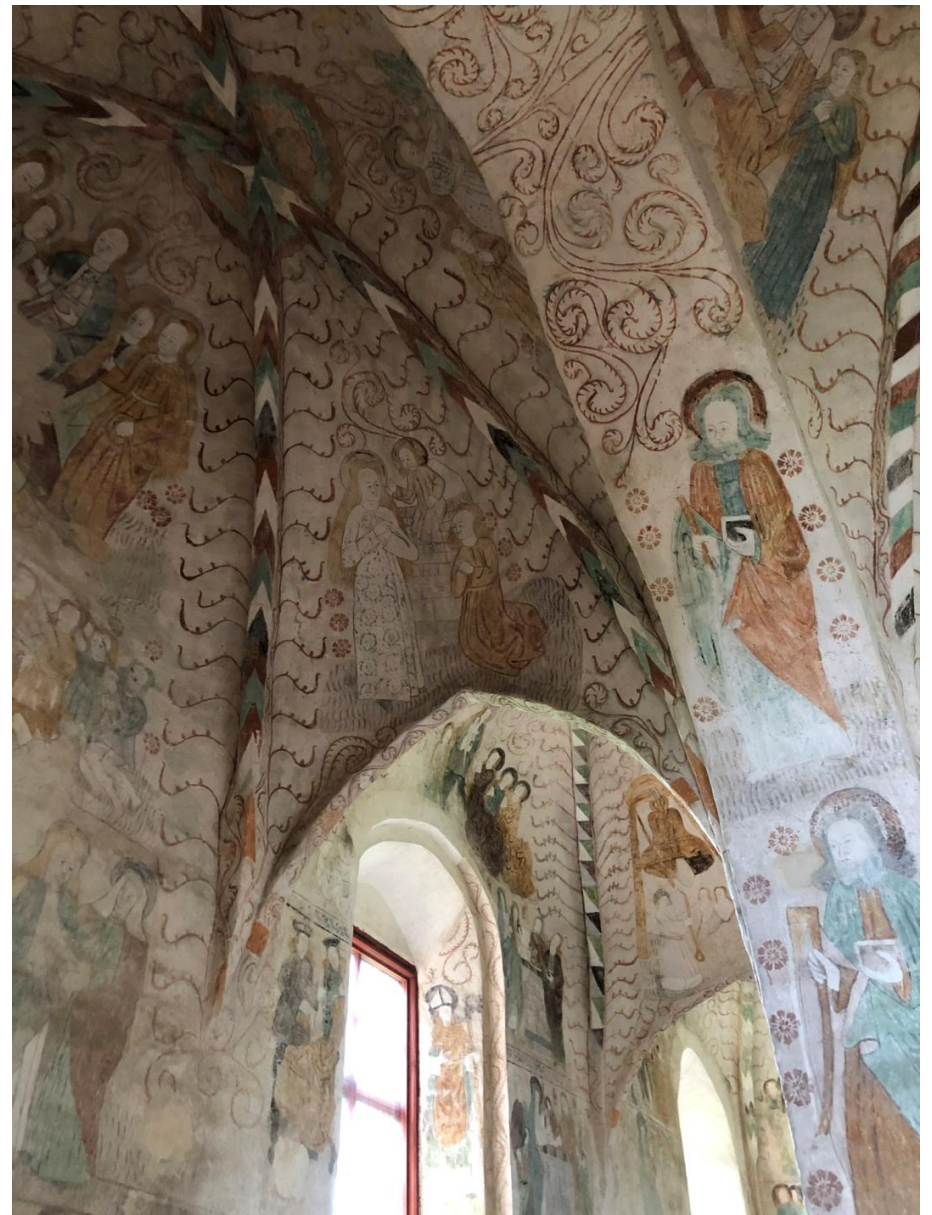

Yksisarvisen metsästys

Mesästysseurueen ajama yksisarvinen, joka hakeutuu turvaan neidon syliin, symboloi Kristuksen syntymistä puhtaasta neitsyestä. Keihäällään eläintä haavoittava mies vastaa Longniusta, joka iski haavan Jeesukseen.

Danielin tuomio

Daniel heitettiin jalopeurain luolaan, koska oli kielloista huolimatta palvellut Jumalaansa. (Knapas 1997, 81)

Kuvia kirkon holvista.

Oikeanpuoleisen kuvan alanurkan maalaus kuvaa Kristuksen kirkastumista.

Kummassakin kuvassa näkyy apostoli Matias. Toisessa kädessä hänellä on tunnuksena mestauspöytä (Knapas 1997, 80)

Maalausten väliin on sijoitettu yksittäisten pyhimysten kuvia.

Pyhä Apollonina, tunnuksena hammaspihdit, on rukoiltu erityisesti hammassärkyä vastaan. (Knapas, 74)

Pyhä Birgitta, birgittalaisjärjestön perustaja (1303-1373), kanonisoitu 1931. Tunnuksina ovat avoin kirja ja sulkakynä viittaavat Birgitan muistiin kirjoittamiin näkyihin.

Suojelusvaippa-madonna toimii kuvallisena parannussaarnana, joka on korostanut Neitsyt Marian voimaa auttaa hänen puoleensa kääntyviä ihmisiä. Maalauksessa Maria suojelee koko ihmiskuntaa viittansa alla. (Knapas, 49)

Pyhä Ursula, tunnuksena nuoli. 1000-luvulta peräisin olevan legendan mukaan eng. Kuninkaantytär teki 11000 neitsyen kanssa pyhiinvaellusmatkan Roomaan ja paluumatkalla Kölnin lähetytyillä joutui hunnien surmaamaksi. Kulttia on vietetty 1400-luvulta lähtien.

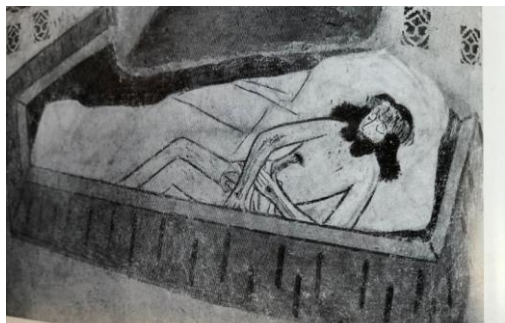
Pyhä Gertrud Nivellesiläinen, tunnuksena kirkon pienoismalli. Tunnettu Suomessa jo 1300-luvulla, juhlapäivä liitetty Turun hiippakunnan kalenteriin. Vuonna 659 kuollut Gertrud oli abbedissa. (Knapas, 73-74)

Jeesuksen ensimmäinen kisaus

Paholainen ja Jeesus seisovat vastakkain välillään kivikasa, jonka paholainen haluaa Jeesuksen muuttavan leiväksi. (Knapas 65)

Kristus haudassa

Maalattu sakaristossa olleen alttarin yläpuolelle. Sakramentti kannettiin kiirastorstaina pääsiäismenojen yhteydessä alttarille ”hautaan”. (Knapas 65)

Juudaksen suudelma, Maalauksessa on useita toisiaan seuranneita tapahtumia: Juudas suutelee Jeesusta, Pietari sivaltaa miekallaan Malkuksen korvan irti ja Jeesus parantaa vammaan. Sotilaat ovat aseistautuneita sotakirveillä ja keihäillä, maassa on lyhty myöhäisten hetkien merkinä. (Knapas 64)

Kuvia tapahtumista ja apostoleista

Apostoli Matias

tunnustuksenaan mestauspiilu

Seinillä on kuvia myös apostoleista kuten Apostoli Pietari, Apostoli Bartolomeus, Apostoli Filippus, Apostoli Jaakob, Apostoli Andreas ja Pyhä Paavali

Pohjoislaivan toisessa holvivälissä kuvattu Pyhän Kristoforoksen legenda on ikään kuin esimerkkinä siitä, kuinka ihmiskunta odottaessaan tuomiopäivää voi turvautua pyhimysten apuun. Kristoforoksen jättimäinen hahmo on sijoitettu näkyvälle paikalle eteläportaalia vastapäätä, jotta kirkossa kävijä varmasti muistaisi anoa hänen apuaan äkkikuolemaa vastaan. (Knapas 1997 44)

Hämeenlinnan Seudun
Kalevalaisia Naisia
Hattulan Pyhän Ristin kirkkoon
tutustumisretkellä.

Oikeassa alakuvassa seinämaalauksissa
on aiheena
**Kirjoitusnauhoja kantavat
apostolit ja profeetat**

Ei täysin tiedetä
onko nauhoissa ollut kirjoitusta.
Anneli Kanto teoksessaan arvelee, että
niissä on ollut rukouksien sanoja.

Aikamatkamme päätteeksi oppaamme musisoi: säesti itse tehdyllä jouhikolla lauluaan. Sävelet kiirivät koskettavasti kirkkosalissa. Tunnelma oli juhlava ja harras, hieno.

Soittimena **talharpa** eli hiiukannel eli jouhikko. Jousilyyra on soitettu Pohjoismaissa ja Baltiassa keskiajalta lähtien.

Kappaleena vanha virsi nro. 278 "Etkös ole ihmisparka".

Kuulimme myös koivusta tehdyn puusarven, viroksi **lulletillan** soitantaa.

Alla on linkki Pyhän Ristin kirkon facebook-sivun videoihin, jossa Vilppu soittaa virren 278 ja säestää Beethovenia puusarvella eli **lulletilla**.

Kopioi alla oleva linkki googlen hakulaatikkoon. Pääset kuulemaan Vilpun soitantaa.

<https://www.facebook.com/pyhanristinkirkko/videos/>

1. Suomen – Hattulan ja Tyrvännön kirkot 20

Toimittanut Marja Terttu Knapas

1997 [Museovirasto](#)

2. Finlands medeltida stenkyrkor

Julkaisun otsikon käännös: Suomen keskiajan kivikirkot

Markus Hiekkänen 2014

Suuren suosion saavuttanut teos esittelee Suomen keskiaikaiset kivikirkot, ja johdattaa monipuolisesti rakennusten kiinnostavaan historiaan. Näyttävästi kuvitettu kirja esittelee kirkkoja sisältä ja ulkoa, ja kiinnittää lukijan huomion mielenkiintoisiin kalkkimaalauksiin, alttarikaappeihin, koristeluihin sekä muihin yksityiskohtiin.

Suomen keskiajan kivikirkot on käsikirja jokaiselle historiasta ja kulttuurista kiinnostuneelle, ja se toimii erinomaisena oppaana vanhoihin upeisiin kirkkoihimme.

Suomen Akatemiassa työskennellyt Markus Hiekkänen on Helsingin ja Turun yliopistojen dosentti.

Marittan oletamus; *Hattulan Pyhän Ristin kirkon historiallisia tietoja tutkitaan koko ajan lisää. Hiekkäsen kirjassa on esimerkiksi Pyhän Ristin kirkon kalkkimaalauksista saatu ehkä uutta tietoa mutta ainakin oletuksia. Ne poikkeavat jonkin verran Knapaksen toimittamasta käsityksistä.*

Kopioi alla oleva linkki ja avaa googlen hakusivulle, pääset Pyhän Ristin kirkkoon kuuntelemaan Anneli Kannon tarinaa kirkon maalauksista

https://www.google.fi/search?q=video+rottien+pyhimys&client=safari&channel=iphone_bm&source=hp&ei=9qGfYNY5HvD2qwG7_rGYDQ&og=video+rottien+pyhimys&gs_lcp=ChFtb2JpbGUtZ3dzLXdpei1ocBAD0ggiABCxAXCDAToFCAAQsQM6CAguELEDEIMBOg4lIhCxAXCDARDHARCvAToCCAA6CwguELEDEMcbEKMCOgIIljoECAAQCjoGCAAQFhAeOggiABAWEAoQHjofCCEQoAE6BAghEBU6BwghEAoQoAFQoBFY75gBYPOtAWgAcAB4AIABmQKIAcliikgGMS42LjE0mAEAoAEBSAEA&scient=moble-gws-wiz-hp

Tässä koosteessani käytin lähteenä vuonna 1997 julkaistua kirjaa *Hattulan ja Tyrvännön kirkot*.

Toisena lähtökohtana olivat Taina Kankaan ottamat ja omat retken aikana otetut kuvat. Kuvatarinallani ei ole mitään järkevää järjestystä.

Kirkon maalareitten työhön pääsin sisälle kun ennen retkeä luin Anneli Kannon kirjan

Rottien pyhimys

Vereväkielinen romaani Hattulan Pyhän Ristin kirkon maalaamisesta 1500-luvulla.

Keitä olivat maalarit, jotka koristivat Suomen keskiaikaisia kirkkoja pyhimysten ja Raamatun kertomusten kuvin? Miten he maalasivat, mitä he tavoittelivat, mitä ajattelivat?

Hattulan kirkon maalaaminen on valtava urakka. Jotta työ valmistuisi ajoissa, maalareiden on pakko pestata ryhmäänsä omituisena pidetty tyttö, Pellina, koska hän osaa piirtää. Kirkeko, työtoveruus ja kesä mullistavat kaikkien elämän.

Hersynjuoninen tarina perustuu sekä tunnettuun että kuviteltuun historiaan ja kuvaa kiehtovasti keskiaikaisen kirkon maalaamista sekä kyläyhteisön silmätekeviä ja rahvasta.

Katinalassa 27.5.2021

Maritta Päivinen